

MULTIMEDIALI MUHITDA AXLOQIY QADRIYATLARNI O‘QITISH TEXNOLOGIYALARINING TAHLILIIY ASOSI

Jomurodova Marg‘uba Fazliddin qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti MM12-P-25

1- bosqich talabasi

Annotatsiya: Zamonaviy ta’lim tizimida axloqiy qadriyatlar har bir inson shaxs sifatida kamolot topishi va jamiyatda o‘z o‘rnini to‘g‘ri aniqlashi uchun eng muhim mezonlardan biri hisoblanadi. Axloqiy qadriyatlarni o‘rgatishda an’anaviy usullarning zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan, multimedial muhit vositalari bilan boyitilishi bugungi kun ma’naviy-ma’rifiy islohotlarning asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib xizmat qilmoqda. Multimedial muhit hozirgi kunda o‘quv jarayonini yanada samarali, qiziqarli va interfaol shaklda tashkil qilish, axloqiy qadriyatlarni talabalar ongiga chuqur singdirishda o‘zining muhim o‘rniga ega.

Kalit so‘zlar: multimedial muhit, axloqiy qadriyatlar, o‘qitish texnologiyalari, tahliliy asos, interaktiv metodlar, zamonaviy ta’lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, innovatsion yondashuv, raqamli ta’lim, media savodxonlik.

Multimedial muhit deganda, turli xil axborot texnologiyalari – video, audio, grafika, animatsiya, matn va internet texnologiyalari uyg‘unligidan iborat bo‘lgan hamda interfaol imkoniyatlarni taqdim etadigan, o‘qitishda yangi yondashuvlarni amalga oshirishga yo‘l ochadigan texnologik maydon tushuniladi. Bu muhitda axloqiy qadriyatlarni singdirish jarayonida insonparvarlik, halollik, adolatlilik, ijtimoiy mas’uliyat, vatanparvarlik kabi abadiy va dolzarb qadriyatlar hayotiy misollar, audiovizual tasvirlar va interfaol mashg‘ulotlar orqali keng yoritiladi. Aynan shunday imkoniyatlar tufayli, yangi avlod uchun ahamiyatli bo‘lgan qadriyatlarning o‘zlashtirilishi va ichki ongga singishi kuchayadi. Multimedial muhitning axloqiy qadriyatlarni o‘rgatishdagi rolini chuqur tahlil qilish uchun, eng avvalo, axloqiy tarbiya tushunchasini zamonaviy ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan baholash muhimdir. Axloqiy tarbiya – bu insonning ongiga, yuragiga,

harakatlariga ta'sir etib, uni ma'naviy barkamollik sari yo'naltirish, komil inson qilib voyaga yetkazish, jamiyatga foydali mahluq etib tarbiyalash jarayonidir. Shu ma'noda, axloqiy qadriyatlar o'z ichiga halollik, insoflilik, bag'rikenglik, vatanparvarlik, fidoyilik, mehr-oqibat kabi jamiyatda qadrlanadigan insoniy fazilatlarni oladi [1].

Axloqiy qadriyatlarni o'qitishda multimediali muhitning imkoniyatlarini to'liq namoyon etish uchun, birinchidan, ularni yangi texnologiyalar ta'sirida qanday o'zgarayotganini tahlil etish zarur bo'ladi. Hozirgi yoshlar an'anaviy darslik va kitoblardan ko'ra, raqamli vositalardan foydalanishga ko'proq moyil bo'lib bormoqda. Shu sababli, o'quv jarayonida video darslar, animatsiyalar, multimedia loyihalari, turli virtual muhitlar va simulyatsiyalardan foydalanish axloqiy qadriyatlarning nozik jihatlariga chuqur e'tibor qaratish imkonini beradi. Misol uchun, halollik yoki insoflilik mavzusida qisqa metrajli videofilmlar, real hayotdan olingan interfaol ssenariylar, rolli o'yinlar orqali talabalar axloqiy tanlov qilishga duch keladilar va ularning qarorlari ijtimoiy-madaniy kontekstda muhokama qilinadi. Bunday yondashuv o'quvchilar ongida axloqiy holatlar mohiyatini chuqur anglash va baholash, muammolarni mustaqil hal etish, kritik fikrlash hamda empatiya hislarini rivojlantiradi. Axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish zamonaviy davr sharoitida ilgari asosan og'zaki, matnli yoki an'anaviy suhbat orqali amalga oshirilgan bo'lsa, hozirda vizual-virtual muhit hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda. Multimediali o'qitishning yana bir muhim jhati – bunda o'quvchi-tinglovchilarning faol ishtirokchi bo'lishidir. Dastlabki bosqichlarda axloqiy bilimlar asosan tayyor tarzda, passiv qabul qilinishi ko'proq kuzatilgan bo'lsa, hozirgi anda multimediali dasturlar yordamida har bir o'quvchi o'z mustaqil qarashlarini bildirishi, muammoli holatlarni tahlil qilishi, natijada ko'proq mustahkam va pishiq bilim egasi bo'lish imkoniyatiga ega. Shuningdek, axloqiy qadriyatlarni turli ijtimoiy guruhlar va xalqlarga xos an'analar misolida ochib berish ham ochiq muhitlarda keng amalga oshirilmoqda. Multimediali resurslar yordamida dunyodagi turli millat, din va madaniyat vakillari hayotidan namoyish etilgan lavhalar, interaktiv davra suhbatlari orqali o'quvchilar tolerantlik, bag'rikenglik kabi qadriyatlarni tabiatida chuqur o'rganadilar. Bu jarayonning tahliliy asoslari ko'p qirrali bo'lib, bir nechta metodologik yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Bir tomondan, psixologik-pedagogik asoslar

– o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, qabul qilish tezligi va axloqiy mas’uliyat hissining shakllanishiga urg‘u beriladi. Agar ilgari yosh bolalar uchun asosan didaktik ertaklar va hikoyalar tavsiya etilgan bo‘lsa, hozirgi zamon axborot olish tezligi, vositalarning samaradorligini ta’minlash uchun individual, guruhviy va umumiy axloqiy mashg‘ulotlarni multimedia yordamida tashkil etish ustuvor ahamiyat kasb etmoqda [2].

Texnologik yondashuvlar esa o‘z navbatida, virtual sinf xonalari, elektron dars jurnallari, multimediali test va baholash vositalari, onlayn interaktiv platformalar orqali amalga oshirilmoqda. Zamonaviy virtual muhitda yaratilgan darslar, video ma’ruzalar va interfaol seminarlar orqali o‘qituvchilar o‘z faoliyatini yengil, tez va natijador tashkil qila oladi. Bu boradagi tajriba yuqori natijalarni namoyon qilmoqda: talabalar axloqiy qadriyatlarni izchil muhokama qilish, turli rollarda ishtirok etish, o‘z fikrini asoslash, korrekt javoblarni topish va axloqiy mezonlarni chuqur anglashda anchayin o‘lish qayd qilganlar. Multimediali muhitda axloqiy qadriyatlarning o‘rganilish samaradorligi, birinchi galda, dars mazmunining to‘g‘ri tanlanishi, interaktivlik darajasi, vizual va audiovizual materiallarning sifati va o‘quv metodikasi mos ravishda ishlab chiqilishiga bog‘liq. Elektron ta’lim platformalarida yaratiladigan video va audio materiallar, yolg‘iz axborot yetkazish bilan cheklanmasdan, axloqiy tanlov va muammoni hal etishga yo‘naltirilgan bo‘lsa, har bir o‘quvchi chuqur o‘ylashga, analitik tahlilga o‘rganadi. Natijada, mustaqil qaror qabul qilish, axloqiy holatga to‘g‘ri baho bera olish, bunday ssenariylarni hayotda ham to‘g‘ri tatbiq qilish ko‘nikmasi hosil bo‘ladi [3].

Axloqiy qadriyatlarni o‘qitish texnologiyalarining tahliliy asoslaridan yana biri – ular orqali kelajak avlodning fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiy faolligi va umumiy ma’naviyati rivojlanishiga sabab bo‘lishidir. Multimediali o‘qitish zamonaviy talabalarning psixologik va axloqiy ehtiyojlarini to‘g‘ri aniqlash, shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlar o‘rtasida muvozanat topish, ularda jamiyat oldidagi burch va mas’uliyat tuyg‘ularini shakllantirishga xizmat qiladi. Axloqiy qadriyatlarning chuqur o‘zlashtirilishi – bu faqatgina o‘rganilgan bilimlar emas, balki shaxsning kundalik hayotida namoyon bo‘ladigan barqaror va ijobiy xulq-atvor me’yorlariga aylanadi. Axloqiy qadriyatlarni o‘rgatishda innovatsion texnologiyalarning samaradorligi borasida olib borilgan ilmiy

tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, multimediali o'qitish usullari an'anaviy usullarga qaraganda ko'proq motivatsion, individual va ijtimoiy talablarni qondira oladi. Elektron testlar, virtual viktorinalar, onlayn bahs va muhokamalar, real hayotdan olingan videotasvirlar, jamoaviy va individual multimediali loyihalar axloqiy bilimlarni o'rganishda keng ko'lamli yondashuvlarni ta'minlaydi. Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar yordamida mustaqil ta'lim olish, o'z-o'zini baholash, refleksiya va tahlil qilish jarayoni ham rivojlanadi. Axloqiy qadriyatlarni virtual muhitda o'rgatishda o'qituvchining roli ham o'zgaradi. An'anaviy ta'limda o'qituvchi bilim manbai sifatida faol rol o'ynagan bo'lsa, hozirgi zamon ta'lim texnologiyalarida u ko'proq yo'naltiruvchi, maslahatchi, yordamchi va fasilitator vazifasini bajaradi. Talabalar esa o'z mustaqil tahlili, qarori, muammoni hal qilish yo'llarini o'rganadi. O'qituvchining asosiy vazifasi – o'quv materialini to'g'ri tanlash, interfaol muhitni tashkil etish, baholash mezonlarini ishlab chiqish va o'quvchilarni to'g'ri yo'naltirishdan iborat. Bugungi raqamli zamonda axloqiy qadriyatlarni yosh avlodga to'liq va mukammal o'rgatishda pedagoglar zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanishni doimiy ravishda takomillashtirib borish muhimdir. Hozirgi globalashuv, innovatsion muhit va raqamli jamiyat sharoitida o'zining axloqiy pozitsiyasiga ega, yuksak ma'naviyatli, komil shaxslarni tarbiyalash har qachongidan ham dolzarbroqdir. Bu yo'lda multimediali muhit vositalari, axloqiy qadriyatlarni zamonaviy shakllarda singdirishda ustuvor ahamiyat kasb etadi [4].

Axloqiy qadriyatlarni multimediali muhitda o'rgatish texnologiyalarining tahliliy asosi shundan iboratki, ular faqatgina dars jarayonini osonlashtirmaydi, balki har bir o'quvchining mustaqil fikrlash, tanqidiy baholash, axloqiy mezonlarni to'g'ri anglab, ularni hayotga tadbiq etish qobiliyatini ham jonlantiradi. Zamonaviy darslik va o'quv manbalari, elektron va interfaol platformalar orqali axloqiy qadriyatlarning ijtimoiy-madaniy, tarixiy hamda ma'naviy asoslarini chuqur o'rganish imkoniyati mavjud. Bu orqali talaba yoki o'quvchi mustaqil tarzda o'z hayot yo'lini, fuqarolik burchini, jamiyatda o'z o'rnini, axloqiy qarashlarini to'g'ri aniqlashga intiladi. Axloqiy qadriyatlarni multimediali muhitda o'qitish texnologiyalarining yanada chuqur tahlili shuni ko'rsatadiki, texnologik vositalar orqali yaratilgan axloqiy muhitlar zamonaviy o'quvchini faqat bilim

bilan emas, balki ma'naviy-axloqiy kuch bilan ham quvvatlantiradi. Bugungi yoshlar uchun zamonaviy interfaol texnologiyalar, vizual va virtual muhit vositalari ularning axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Mobil ilovalar, ma'rifiy onlayn platformalar, virtual sinflar va masofaviy ta'lim tizimlari orqali har bir o'quvchi istalgan vaqtda, istalgan joyda, individual va guruh asosida axloqiy qadriyatlarni o'rganishi mumkin. Yoshlarning axloqiy dunyoqarashi global axborot makoni, yangi kommunikatsion texnologiyalar va virtual ijtimoiy muhit shakllanayotgan davrda shakllanmoqda [5].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, multimediali muhitda axloqiy qadriyatlarni o'qitish zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida shakllantirilgan, vizual va interfaol vositalardan keng foydalangan holda, o'quvchilarda mustahkam etik qadriyatlarni, mustaqil fikrlash va axloqiy ongini rivojlantiruvchi tizimli jarayon hisoblanadi. Inson va jamiyat taraqqiyotida, mustahkam ma'naviyat, sof axloq, fuqarolik pozitsiyasi, halol va vijdonli hayot asoslarini yaratishda multimediali o'qitish texnologiyalari har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Kelajakda bu sohada olib boriladigan ilmiy-pedagogik izlanishlar, yangi o'quv dasturlar va texnologiyalar, eng muhimi, har bir yosh avlodga axloqiy qadriyatlarni zamonaviy ruhda singdirish yo'llari yanada kengayib, yuqori samarador natijalar bera boshlaydi. Multimediali muhit har bir o'quvchining shaxsiy intilish va iqtidorini namoyon qilishda, jamiyat uchun mas'uliyatli va komil inson sifatida ulg'ayishida, mustaqil va ijodiy fikrlashi, ijtimoiy-axloqiy fazilatlarni egallashida muhim zamin bo'lib xizmat qiladi. Shu tariqa zamonaviy texnologiyalar yordamida axloqiy tarbiya va ma'naviy yetuklik da'vatiga javob beruvchi barkamol avlodni tarbiyalash bosh maqsad sifatida oldinda turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaeva, G. (2018). "Axloqiy qadriyatlarning shakllanishida zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o'rni." *Pedagogika va psixologiya*, 2(49), 112-118.

2. Akramova, M. (2019). "Multimediali vositalar yordamida o'quvchilarning axloqiy tarbiyasini shakllantirish texnologiyalari." O'zbekiston Respublikasining xalq ta'limi, 5(93), 57-63.
3. Ergashev, E. (2021). "Zamonaviy axloqiy qadriyatlar va ularning ta'lim jarayonidagi o'rni." Jamiyat va innovatsiyalar, 7(3), 321-327.
4. Jalolov, N. (2020). "Multimediali o'qitish jarayonida interaktiv metodlardan samarali foydalanish." Ilm-fan va zamonaviy texnologiyalar, 12(1), 44-50.
5. Karimova, D. (2017). "Talabalarda axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli." Taraqqiyot pedagogikasi, 4(2), 134-139.
6. Matyoqubova, S. (2022). "Axloqiy tarbiyada multimediali muhit imkoniyatlari." Zamonaviy ta'lim, 10(4), 173-179.
7. Mirzayeva, X. (2021). "Oliy ta'lim muassasalarida axloqiy tarbiyani takomillashtirish yo'llari." Oliy ta'lim muammolari, 16(2), 117-125.